

Příklady dobré praxe

Případ Aničky - kazuistika

Mgr. Hana Dobešová, Triangl – centrum pro rodinu

Paní Jana vyhledala Triangl na základě doporučení Intervenčního centra. Naše zařízení oslovila v lednu se žádostí o terapii pro svoji desetiletou dceru Aničku, která trpí úzkostmi a byla svědkem části incidentu napadení matky otcem.

Protože se jednalo o dítě, proběhla nejprve vstupní konzultace s paní Janou a sociální pracovníci Trianglu. V rámci vstupní konzultace měla paní Jana možnost podrobně popsat aktuální rodinnou situaci, potíže Aničky a spolu s kolegyní zformulovat zakázku pro terapeutickou práci s Aničkou. Paní Jana má ještě dvě další děti, čtyřletá dvojčata, pro která možná také bude v budoucnu chtít terapeutickou péči. Z rodinné anamnézy vyplývá, že vztah paní Jany byl od začátku poznamenán žárlivostí manžela, který žárlil na kontakty paní Jany, včetně kamarádek. Paní Jana se postupně těchto kontaktů vzdala. Po přestěhování si našla nový okruh známých a znovu čelila žárlivým výstupům manžela, které se stále stupňovaly. Zhruba před rokem také přišla na manželovy opakované nevěry. V období Vánoc vygradovala žárlivost manžela paní Jany v závažný incident. V opilosti inicioval několik hádek a potyček, při kterých došlo k opakovanému shození stromku před dětmi, slovnímu vyhrožování a házení věcí po paní Janě. Zejména Anička byla z celé situace rozrušena, bála se o matku a odmítala jít spát. Také paní Janu slovně před otcem bránila. Paní Jana ji ujistila, že situaci zvládne, a poslala děti spát, sama si pak lehla k nim do pokoje. Incident však pokračoval dalším fyzickým napadením v noci, které tentokrát svou závažností vyústilo k zavolání policie sousedy a následnému vykázáni manžela na deset dní. Paní Jana uvádí, že již dříve došlo k menším napadením ze strany manžela. Přesto se rozhodla vykázáni neprodloužit. Nynější situaci po návratu manžela vnímá jako relativně klidnou, ale napjatou, cítí dusno. Manžel verbálně sděluje lítost nad tím, co se stalo, a rád by situaci napravil, nechce o vztah s paní Janou přijít. Hrozí v případě rozchodu sebevraždou. Důvodem pro kontaktování Trianglu byl psychický stav Aničky, která zažívá opakované úzkosti a obavy z toho, že otec se znovu opije a situace se bude opakovat. Úzkosti jsou provázené silným třesem. U Aničky se také objevují výčitky, že matku dostatečně neochránila, přebírá zodpovědnost za vývoj situace. Paní Jana uvádí, že se jí Anička opakovaně ptá, proč se s manželem nerozejde. Případný rozchod je spojen s velkou obavou paní Jany, že situaci finančně nezvládne. Paní Jana formuluje zakázku pro práci s Aničkou: poskytnout jí prostor mluvit o tom, co se doma stalo, případně hledat způsoby, jak zvládnout úzkostné stavy a agresivní výbuchy vůči mladším sourozencům.

Na prvním setkání s Aničkou věnujeme nejvíce času společnému představení a vzájemnému seznámení. Dozvídám se o Aničce, co má ráda a co ji baví, jaké je to ve škole a s kamarády. Postupně se od zájmů a volnočasových aktivit dostáváme také k tomu, jaké je to doma. Anička nejprve mluví o sourozencích. O aktuální rodinné situaci se zatím nezmiňuje. Bavíme se o tom, proč přišla do Trianglu a zda má nějaké přání či cíl, ke kterému bychom společně měly postupně dojít. Anička opět zmiňuje sourozence, kteří ji dokáží často vytočit, až na ně křičí. Ráda by s tím něco udělala, ale neví jak, je těžké se od nich alespoň na chvíli odstříhnout. Jsou živí, vyžadují hodně pozornosti, umějí dobře provokovat. Zároveň je má ráda, pamatuje si, že si je moc přála. Jako druhou věc, která ji trápí, zmiňuje incident, který se stal, když byl táta opilý. Anička svými slovy popisuje, co se doma stalo. Říká, že táta mámu skoro zabil, že to bylo hrozné. Nyní má strach a často se třese. Od malička slyší doma hádky mezi rodiči. Nyní mají novinku, rodiče se dohodli na tříměsíční odluce, otec se dočasně odstěhoval, poté se uvidí, co bude dál. Cítí úlevu, ale stále se vrací strach a třes těla. Cílem našeho setkávání by, dle Aničky, mohlo být naučit se ignorovat sourozence, najít způsob, jak se nenechat vytočit a také se zbavit svého strachu a třesu. Závěr setkání ještě věnujeme fantazijní představě začarované rodiny ve zvířata. Z představy vyplývá, že

Anička má velmi dobrý vztah k mámě, kterou vnímá jako starostlivou a dobře pečující o členy rodiny, k tátovi přiřazuje poněkud zlehčující legrační představu. Vnímám to jako potřebu odlehčení, ponechání si otce jako bezpečné figury. Anička hezky mluví o všech členech své rodiny, zároveň však dokáže říci, co jí na nich vadí, vidí jak pozitiva, tak negativa. Ptám se, zda by chtěla, abychom se nějakou dobu pravidelně vídaly a pracovaly na jejich cílech, Anička souhlasí. V závěru se tedy domlouvám s paní Janou na pravidelných setkáních s Aničkou jedenkrát týdně, dle aktuálních možností. Pro paní Janu není úplně jednoduché nalézt čas na docházení, ale zařídí si to. Motivuji ji, aby také ona využila podpory individuální terapie.

Na příštím setkání Anička sděluje, že se má dobře, doma nejsou velké změny. Vypadá to však, že se rodiče rozvedou. Bavíme se o tom, co to znamená mít rozvedené rodiče, zda někoho z rozvedené rodiny zná a co si o tom myslí. Anička to vnímá jako dobré řešení, ale zároveň si to nedokáže představit. Dále pracujeme s projektivními obrázkovými kartami a dostáváme se znovu k tématu strachu. Povídáme si o tom, z čeho všeho má Anička strach, jak se u ní strach projevuje a co by jí v situacích, kdy se bojí, mohlo pomoci. Největším strachem je obava o zdraví a bezpečí mámy. Přetrvává u ní strach, že táta mámě ublíží. Anička citlivě vnímá změny máminy nálady a dokáže poznat, co se s ní děje. Zvláště citlivě reaguje na situace, kdy slyší, že rodiče spolu telefonují a nejsou ve shodě. Také jí vadí situace, kdy se jí táta doptává na mámu. Domlouváme se s Aničkou, že v závěru setkání poprosíme mámu, aby s ní neprobírala spory s tátou, a o totéž poprosila jeho a také, aby nedávala před Aničkou najevo zklamání či rozzlobení po telefonátech s manželem. Paní Jana souhlasí a slibuje, že to zařídí. Anička tátu nevnímá jako ohrožujícího pro sebe nebo sourozence, naopak mluví o jejich hezkém vztahu a častých telefonátech mezi nimi.

Na následujícím setkání je na Aničce znát úleva, dohoda o tom, aby byla mimo spory rodičů, funguje. Neví o tom, že by se teď něco dělo, věří ale, že kdyby nastalo něco vážného, poznala by to. Setkání se celkově nese v odlehčeném duchu, povídáme si hlavně o tom, co Aničku baví. Také se objevuje potřeba trávit více času s mámou, mít ji chvíli jen pro sebe. Na konci setkání paní Janu společně vyzýváme, aby něco s Aničkou podnikly bez mladších sourozenců.

Další setkání je po delší době, mezitím proběhly prázdniny. Anička vypadá spokojeně, má spoustu zážitků. Hrajeme hru, kterou přinesla – vyprávění příběhů dle symbolů na kostkách. Poté ještě vytváříme několik příběhů z obrázkových karet, kde Anička i přes náhodný výběr obsahově zvláštních karet vytváří výrazně pozitivně laděné příběhy. Také si pro sebe našla novou strategii, jak se bránit zahlcování pocity ohledně telefonátů mezi rodiči. I když cítí zvědavost, více jí vyhovuje nevědět, co se děje, nesnaží se zjišťovat aktuální vývoj. Paní Jana prosí o terapeutické setkání s mladšími sourozenci, cítí potřebu, aby s nimi někdo promluvil a zhodnotil jejich psychický stav. Slibuji, že domluví setkání s kolegyní.

Na následující setkání tedy přijíždějí všichni společně. Znovu se tím otevírá téma, jak vycházet se sourozenci. Dávám Aničce prostor, aby se mohla vyprávět. Anička tuto možnost využívá a popisuje různé situace, jak je to se sourozenci těžké. Také se zmiňuje o tátovi, stýská se jí, chybí jí jak on, tak jeho motivace ke škole a volnočasovým aktivitám. Dnes se poprvé výrazněji otevírá téma možné ztráty úzkého kontaktu s otcem, je znát lítost, Anička vidí tátu v roli otce jako jednoznačně pozitivní figuru. Setkání s mladšími sourozenci s kolegyní probíhá zčásti za přítomnosti paní Jany. Společně otevírají téma partnerského vztahu. Z rozhovoru vyplývá, že paní Jana z obavy, že by situaci finančně nezvládla, připouští možnost návratu manžela domů a obnovení společného soužití. Od terapeutky dostává podporu pro prozkoumání svých pocitů a potřeb, společně docházejí k tomu, že bez terapeutické práce není návrat manžela možný. Paní Jana se pokusí zařídit párovou terapii v intervenčním centru. Zároveň se s terapeutkou domlouvá, že prozatím není třeba s mladšími sourozenci terapeuticky pracovat, obě děti situaci prožívají v rámci svých možností zdravým způsobem.

V průběhu dalších setkání se opakovaně vynořuje téma strachu Aničky o mámu, který se stupňuje s přibývajícimi návštěvami otce v jejich domácnosti. Anička má tendenci rodiče hlídat, neusne,

dokud otec neodejde, po delší době zažila opět strach a třes těla. Mluvíme o tom, co by mohlo pomoci, prozatím je ale těžké najít fungující strategii. Téma strachu se objevuje i v jiných formách, například při práci s obrázkovými kartami. Využíváme toho k otevření tématu práce se strachem v bezpečnější zóně, než je téma strachu o blízké členy rodiny. Anička je otevřená, mluví o svých pocitech a je s nimi v dobrém kontaktu. Zároveň si začíná v průběhu setkání sama hlídat míru vyváženosti poměru mluvení o negativních a pozitivních věcech, chce setkání využívat také k tomu, aby sdělila, co je u ní fajn a co jí dělá radost. Opakovaně se také vrací téma, jak vycházet se sourozenci, zde Anička vnímá situaci jako čím dál náročnější. Od paní Jany mám informaci, že ona i manžel byli na individuální konzultaci v Intervenčním centru a čeká je první párové setkání.

S Aničkou pokračujeme v pravidelných setkáních. Více se dostáváme k Aničce samotné, méně se bavíme o tom, co se děje mezi rodiči. Anička začíná přinášet běžná témata dětí jejího věku – spolužáci, kamarádi, kluci, škola. Doma dostala trest za zamlčení úkolu do školy. Bavíme se o tom, co jí trest přinesl a jak do budoucna předcházet podobné situaci. Zdá se, že Anička respektuje trest, zároveň však mluví o poklesu motivace ve škole. Dříve ji ke škole hodně motivoval táta, nyní jí to chybí. S tátou má nyní méně častý kontakt, stále si volají, ale již ne každý den. Ptám se, zda se mezi nimi něco stalo, Anička to neguje. V závěru prosí paní Jana, zda by se mnou mohla mluvit o samotě. Sděluje, že se situace opět zhoršila, manžel zrušil párovou terapii a situace spěje k rozvodu. Dali byt k prodeji a podnikají kroky k rozchodu. Také mluví o zhoršení vztahu Aničky k sourozencům, vidí na ní podrážděnost a přetíženost ze stálého kontaktu s nimi. Anička rozumí, dokáže se vžít do její situace. Vnímá, že ji sourozenci přetěžují, snaží se ji méně zatěžovat hlídáním. Trápí ji ale vyhrocování konfliktů mezi nimi a Aničkou, které častou sklouzne do agresivní reakce. Hovoří také o zhoršení vztahu Aničky k otci. Neví, že by se něco mezi nimi událo, zhoršení přisuzuje vlivu Aniččiny kamarádky ze školy, s níž se, dle paní Jany, Anička identifikuje ve špatném vztahu k jejímu tátovi. O rozvodu zatím s Aničkou nemluvila. Téma blížícího se rozvodu rodičů přináší o několik setkání později sama Anička. Sice nemá přímé potvrzení ani od jednoho z nich, všímá si ale různých náznaků a ví, že se bude prodávat jejich byt. Zdá se, že začíná přijímat rozvod rodičů jako realitu. Vyjadřuje lítost a smutek nad tím, co se bude dít, na druhé straně vnímá, že by asi nebylo možné vztah rodičů napravit.

Terapeutická práce s Aničkou zde popsaná trvala od února do května, poté pokračovala po delší přestávce v září. V průběhu spolupráce bylo patrné, jak Anička citlivě reaguje na aktuální vývoj situace mezi rodiči, a to i pokud o něm není přímo informována, a zrcadlí jej ve svém prožívání. Odstup od dění a sporů mezi rodiči a také rozvíjející se terapeutický vztah postupně umožňoval hlubší terapeutickou práci s Aničkou a vytvářel prostor pro její osobní témata. Po znovunavázání spolupráce po prázdninách se již bohužel naplno projevil dopad rozchodu rodičů na ekonomickou situaci paní Jany a nutnosti věnovat více času své práci. Bylo čím dál obtížnější nacházet termíny pro doprovázení Aničky do Trianglu, rodina navíc zažívala vlnu běžných nemocí a setkání se často rušila. V současné době je spolupráce přerušena.